

vagy épen a munka kéziratát sikerült másolatban ne láthatnók. A Korvin-kódexeknek legszebb lapjait kapjuk így, sőt jellemző kötésének hasonmását is.

De nemcsak az írók életére és műveire vonatkozó képekkel díszeskedik a szóban levő munka. A magyar szellem és művészet általános történetéből is sokat felölel, kivált a középkorból, a mi a közművelődés tekintetében csak érdekes. Ilyenek például: Buda a XV. században (Schedel krónikája után), Magyarország czimere Mátyás korában, a középkori könyvtár, a trauai dóm kapuzata, a kassai dóm, a nagyszombati egyetem, stb. Természetesen itt még számos jellemző képet lehetett volna közbevegyíteni, de igazolatlan követelményekkel előállani kinek jutna eszébe akkor, midőn a szerkesztők a legjavát válogatták ki a szemléltető képeknek.

Ha az ismertetés elején azt mondtuk, hogy a bibliografia követelményei a művészibb értelemben vett irodalomtörténet-írással sokszor ellentétben vannak: most ez állítást oda kell módosítanunk, hogy a bibliografiának csak *száraz követelményeivel* vannak ellentétben, s ha az irodalomtörténet — mint-e munkában látjuk — épen a művelt közönség érdeklődését akarja kielégíteni, újra vissza kell térnie az eredeti forráshoz. Ám e részben igazi képző s tanító erejű tudomány az irodalomtörténet és társa a bibliografia is. Még pedig kettős formában.

Ha a művelt magyar közönség, mint hiszszük, az irodalom szeretetének ápolására ehhez a könyvhöz nyúl, mint gazdagon csörgedező forráshoz: még inkább haszonnal olvashatja az érettebb tanuló ifjuság. S az illusztrációk becese e tekintetben még nagyobb. Vidéki tanáraink e segédeszközzel úgy szólván mind azt pótolhatják, a mit csak a fővárosi intézetek tanárai tehettek eddig a vezetésükre bízott ifjúsággal. Hogy a munka régen érzett hiányt pótolt épen e szempontból: senki sem vonhatja kétségbe, s hogy e hiányt talán első sorban illusztrációival pótolta, alig szorul bizonyításra. Ebben van bibliografiai fontossága. *Dr. Váczy János.*

Régi Magyar Könyvtár. III. kötet. Magyar szerzőktől külföldön 1480-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványoknak könyvészeti kézi-könyve. Írták Szabó Károly és Hellebrant Árpád. Kiadja a M. Tud. Akadémia. I. rész, 2547 szám. (1480—1670.) Budapest, 1896. Nagy 8-rét, VIII+ 800 lap.

A mindennapi olvasmányainak élő nagy közönség rendszerint tudomást is alig vesz róla, ha az irodalom terén egy nem évtizedek, de évszázadok tudományos munkásságára kiható bibliografiai kézikönyv kerül ki a sajtó alul. A szerző közönségesen zajtalanul, úgy szólván titokban dolgozik és még a sajtó részéről sem igen részesül a megérdemlett figyelemben, s örülnön ha annyi anyagi támogatást biztosítanak neki, hogy ne kelljen saját magánvagyónát kockára tenni ellenállhatlan szenvedélye kielégítésére.

A Szabó Károly néhai kolozsvári egyetemi professzor munkásságára czélozunk, a ki 1879-ben nyomatta ki a Régi Magyar Könyvtár czimű vállalata I kötetét, két évtized álmatlan éjszakáinak munkásságát, mi által nemcsak háttérbe szorította a jó Sándor István »Könyves házat«, a mely közel nyolcz évtizeden keresztül imponált a magyar bibliografusoknak, hanem egyszerre a modern könyvészet terére lépett, a mely biztosabb, tudományosabb alapon fejleszti a szakirodalmat.

A Magyar Tud. Akadémiáé az érdem, hogy a Szabó Károly munkásságának rendkívüli horderejét felismerte s az íróat arra buzdította, hogy necsak az 1531—1711 évi időközben magyar nyelven megjelent nyomtatványok czímmását gyűjtse össze, hanem figyelmét azokra is terjeszse ki, a melyek magyar földön ugyan, de nem édes hazai nyelvünkön láttak sajtó utján napvilágot.

Be volt fejezve ez is. Az akadémia tovább ment s látta, hogy a tudományos irodalom érdekében elodázhatatlan kötelezettséget vállalt; minden ember tudta, vagy legalább képzelte, hogy magyar író könyve hányszor jelent meg a haza határain kívül, de hogy azt számba is vettük volna, arra nem igen gondolt senki. Csak *Temesvári Pelbárt, Thuróczy, Janus Pannonius, Werbőczy, Sylvester, Dévai Biró Mátyás* stb. munkáit említsük, a melyek pedig itthon is közkezen forogtak, úgy hogy magában a XV. században tizennyolcz előkelő város könyvsajtója nyomatta ki nem csupán a magyar, de az összes európai olvasó közönség számára a magyarországi írók tudományos műveit. Arról, hogy a magyar tudósok és írók a következő évszázadok alatt is ilyen, vagy még fokozottabb dimenzióban vették légyen igénybe a külföld sajtóit, nálunk ez ideig alig volt fogalma valakinek. Mennyit bővült ez uttal látó-körünk, tekintve akár a költészetet, akár a hittudományt, történelmet, földleírást stb. azt fejtegetnünk alig szükséges.

Szabó újabb másfélezer czímmást gyűjtött össze, mikor a halál kiragadta a tollat kezéből; papirjai ott heverték feldogozatlanul, midőn a Magyar Tud. Akadémia irodalomtörténeti bizottsága *Hellebrant* Árpádra gondolt, a kinek éppen az akadémia birtokában levő ősnymtatványokról szóló jegyzéke kevéssel az előtt jelent meg a nagy közönség, jobban mondva a tudós világ legnagyobb meglegedésére.

Szabó és Hellebrant együtt Európa 130 városának könyvtáraiból mintegy 5000 olyan nyomtatvány czímmását gyűjtötték, melyek a már közzé tett mű első két kötetében egyáltalában nem foglaltatnak. Szabó Károly egymaga húsz esztendőn keresztül foglalkozott azok összegyűjtésével, rendezésével. Az 1480—1670. évi időszakra terjedő 1—2547. tétel alatt felsorolt czímmások közül a XV. századra 88 esik (ebből Szabó Károly gyűjtése 38 db.), a XVI. századra 832 (ebből Szabó gyűjtése 376 db.) és a XVII. szá-

zadra 1627 (ebből Szabó gyűjtése 1026 db.), összesen és együtt 2547 db. a miből Hellebrant 1197 dbot, Szabó 1440 dbot gyűjtött.

A készletnek tehát több mint fele jelenik meg ezuttal, s nem tekintve azt, hogy az első időszakból 21 olyan mű foglaltatik, a melynek nyomtatási helye ismeretlen, képviselve vannak ottan Európa első rendű nyomdái, hogy egyebet ne említsünk, a XV. századból *Velencze* és *Hagenau* 10—10, *Strassburg* 8, *Bécs* 7, *Nürnberg* és *Löwen* 6—6, *Köln* 4, *Róma*, *Páris* és *Lyon* 2—2, *Augsburg*, *Deventer*, *Flórencz*, *Leyden*, *Lipcse*, *Pádua* és *Verona* 1—1 nyomtatvánnyal; a későbbi századokban azonban már *Danzig*, *Jaroslav*, *Königgrätz*, *Oppenheim* és *Wittenberg* stb. városok nyomdái is előfordulnak.

Azzal, hogy Hellebrant mindenben a Szabó Károly módszerét követte, sok van mondva; de nem minden. Hellebrant 4—5 év alatt készült el e művel, a mire közönséges számítással ugyanannyi évtized is alig lett volna elég; neki magának könyvekből, okiratokból, sokszor a legnagyobb nehézségekkel küzdve kellett dolgoznia, hogy az író hazai származását, magyar eredetét kinyomozza; voltak példák, a hol a nyomtató-műhely, a kolofon, az alak, a kiadás, az ívek jelzése, az esztendő, a kolligátumok különfélesége, a chronosticonok olyan kérdéseket támasztottak, a melyek megoldása a leggyakorlottabb bibliografusnak is sok fejtörésébe kerül.

Hellebrant mindenben a legnagyobb lelkiismeretességgel, bámulatos pontossággal, sőt utánozhatatlan pedantériával oldotta meg feladatát. Nemcsak a könyvek alakját, az ívek vagy levelek és lapok pontos számát írja le, hanem a jelzések különféleségét, változatait, a mellékletek és pótlások, sőt az üresen hagyott levelek megjelölését se mulasztotta el sehol. Az újabb kiadásokat, a nyomda betűinek különféleségét, a leírás és szedés alkalmával ejtett rövidítéseket, hibákat és sajátosságokat egyenlő gondos figyelemben részesíti; az ornamentika, a csillaggal való jelzés, betűkből alakított ábra vagy kereszt azon módon van a könyvében visszaadva, a hogy azt a műben találta, annyira pontosan, hogy czinkografiában se lehetett volna jobban visszaadni.

Szabó Károly nagy vállalatának méltó örököse igen nagy szolgálatot tett az irodalom művelőinek, a mennyiben nemcsak számtalan tudós munkáját könnyítette meg véghetetlenül, hanem rendkívül sok, ezután megoldandó és kifürkészendő kérdésnek és tételnek magvát helyezte el könyvében, a melyért a tudományos világ legnagyobb elismerésére tarthat számot.

Ajánljuk a becses és a maga nemében ritka könyvet az olvasó nagybecsű figyelmébe.

F. I.